

Остапенко Артур Сергійович

*студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МЕДІАЦІЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ: ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ІНСТИТУТІВ

Сучасна демократична держава не може існувати без належного забезпечення й захисту прав і свобод людини та громадянина. Водночас, з огляду на завантаженість судової системи, значні судові витрати, тривалість розгляду справ, постає вкрай важливе питання про реформування судочинства шляхом впровадження засобів альтернативного вирішення спорів, а отже, розширення можливостей доступу громадян до правосуддя. Одними з найпоширеніших способів позасудового врегулювання спору в Україні та світі залишаються медіація та врегулювання спору за участю судді. Відтак, зважаючи на спільність рис, постає необхідність у розмежуванні цих категорій з метою найбільш ефективного використання права на судовий захист.

Обидва інститути є порівняно новими у доктрині цивільного процесуального права, проте наразі існує чимало праць, які порушують питання юридичної природи та мети використання. Зокрема, дані проблеми досліджують такі вчені: С. Р. Сулейманова, Л. Д. Романадзе, В. Є. Прущак, К. С. Токарьова та інші.

Законодавча регламентація інституту медіації відбулася із прийняттям Закону України «Про медіацію» у 2021 році, що закріпив категоріальний апарат, статус сторін, принципи та інші питання цієї процедури позасудового врегулювання спору. Так, згідно з цим Законом, медіація визначається, як позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [3, ст. 1].

Інститут врегулювання спору за участю судді у процесуальному законодавстві з'явився раніше із набранням чинності у 2017 році Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», що закріпив порядок застосування цього виду альтернативного врегулювання спору, зокрема, сутність цієї процесуальної новели полягає у тому, що до початку розгляду справи по суті, за взаємною

згодою сторін може бути проведено врегулювання спору за участю судді [2].

Поява на законодавчому рівні цих двох категорій зумовила досі триваючу дискусію серед багатьох науковців, зокрема цивілістів, щодо правової природи даних інститутів. Одні вважають, що врегулювання спору за участю судді – самостійна «гібридна примірювальна процедура» [6, с. 3], яку не можна ототожнювати з медіацією; інші стверджують, що є достатньо спільних та відмінних ознак, які, хоча й наближають ці процедури одна до одної, проте все ж вони залишаються відокремленими [7, с. 3]; треті виокремлюють врегулювання спору за участю судді одночасно у самостійний спосіб альтернативного вирішення спорів та інститут цивільного процесуального права [5, с. 62].

Порівняння цих правових категорій слід починати із розмежування їхнього місця у судочинстві. Так, процедура медіації може застосовуватись на будь-якій стадії судового провадження: як до звернення до суду, так і тоді, коли справа вже перебуває в суді. Водночас врегулювання спору за участю судді можливе лише до початку судового провадження [1, ст. 201].

Іншою важливою відмінністю виступає мотивація суддів та медіаторів. Зокрема, із внесенням змін до процесуального законодавства обов'язок здійснювати примирення сторін був покладений на кожного суддю, у провадженні якого перебуває справа. Дані новели не враховують бажань та особистісних якостей суддів, які, попри спеціальну попередню підготовку, можуть бути нездатними до вирішення спорів між сторонами, а зобов'язання брати участь у цій процедурі та велике навантаження судів призводить до все більшої незацікавленості у цьому процесі, що має наслідком знижену ефективність застосування цього засобу врегулювання спору. Медіатори, у свою чергу, проходять спеціальну підготовку обсягом 90 годин, не менше 45 годин з яких – це практичне навчання, та наприкінці курсу отримують відповідний сертифікат [3, ст. 10]. Отже, вони, на відміну від суддів, здійснюють свою діяльність за принципами добровільності та зацікавленості у налагодженні комунікації між сторонами конфлікту [8, с. 85].

Аналізуючи мотивацію, слід також розмежовувати вимоги, що висувуються до посередників. Відтак, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» зазначає, що на посаду судді може бути призначений

громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, доброчесним та володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови [4, ст. 69]. До медіаторів законодавство висуває мінімальні вимоги: медіатором може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном [3, ст. 9].

Істотна відмінність також полягає у результатах процедури. Під час врегулювання спору за участю судді сторони можуть звернутися до суду із заявою про укладення мирової угоди у разі успішного проходження процедури або із заявою про залишення позовної заяви без розгляду; сторона також може подати до суду заяву про припинення врегулювання спору у разі недосягнення домовленостей. Натомість результативним наслідком медіації є укладання між сторонами мирової угоди. Відтак, метою врегулювання спору за участю судді є компроміс, коли сторони взаємно поступаються своїми позиціями, а метою медіації є консенсус, коли результат процедури у повній мірі задовольняє інтереси обох сторін [7, с. 4].

Спільність цих інститутів виражається, насамперед, у добровільній участі сторін у процедурах, наявності спільних та закритих нарад, конфіденційності процесів, нейтральності, незалежності, неупередженості посередників, вільній формі спілкування між сторонами та посередником.

Отже, аналізуючи теоретико-правові засади медіації та врегулювання спору за участю судді, варто зазначити, що, попри наявність достатньої кількості спільних рис між інститутами, дані процедури є самостійними способами альтернативного врегулювання спорів. Недоліками застосування посередництва судді при вирішенні спору є відсутність профільної програми підготовки, завантаженість судової системи, небажання судді брати участь у примиренні та відсутність концепції win-win між сторонами. Незважаючи на невелику кількість законодавчих вимог до медіаторів, ефективність їхнього посередництва набагато більша саме через наявність низки об'єктивних та суб'єктивних факторів. Відповідно, законодавець має продовжувати подальше реформування інституту врегулювання спору за участю судді задля більш ефективної реалізації права на судовий захист. Необхідно також приділяти достатню увагу підвищенню правової куль-

тури населення стосовно врегулювання спору шляхом медіації, аби забезпечити її належне функціонування як основоположного інституту альтернативного вирішення спорів.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс: Закон України від 18.03.2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, – ст. 492.
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 року 2147-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 48, – ст. 436.
3. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 року 1875-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2021. – № 7, – ст. 51.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII // Голос України від 16.07.2016 – / № 132-133.
5. Прушак В. Є. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України : дис. докт. філос. : 081. Одеса, 2020. 192 с.
6. Романадзе Л. Д. Врегулювання спору за участю судді та інші процесуальні новели: вплив на розвиток медіації. URL: <http://mediation.ua/wp-content/uploads/2017/05/Statyya-pro-Mediatsiyu-v-proektah-protses-kodeksiv-2.pdf>
7. Сулейманова С. Р. Врегулювання спору за участю судді та медіація: порівняльно-правова характеристика. Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні : матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конфер. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 13 грудня 2019 р.) / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2019 р.
8. Токарева К. С. Порівняльний аспект врегулювання спорів за участю судді та за допомогою медіації. *Юридичний вісник*. 2020. № 4 (57). С. 83–88.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Сулейманова С. Р.

Пазюк Анна Юрївна

*студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МЕДІАЦІЯ В ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРАХ

У процесі трудової діяльності між працівником (чи трудовим колективом) і роботодавцем можуть виникати спірні питання щодо